

УДК 343.9:343.35

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.62>

ПОЛІТИКА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ – ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Сметаніна Н.В.,*кандидат юридичних наук, доцент, асистент
кафедри кримінально-правової політики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого***Мельник Д.С***студентка 3 курсу факультету Юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
<https://orcid.org/0000-0001-5949-3709>*

Сметаніна Н.В., Мельник Д.С. Політика протидії корупції – шляхи вдосконалення та сучасний стан.

У статті досліджено сучасний стан боротьби з корупцією в Україні, причини прийняття нової антикорупційної стратегії на 2014-2017 рр., її мету та ефективність, наслідки її реалізації та положення, які не були реалізовані.

Основною метою цієї стратегії було забезпечення прозорості, ефективності та недопущення корупційних проявів у державному секторі.

Стаття аналізує роль ключових органів боротьби з корупцією, таких як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), у виконанні антикорупційної стратегії.

Відзначається, що ці органи мають великий потенціал у розкритті корупційних схем та притягненні до відповідальності винних осіб, але потребують посилення ресурсів, незалежності та ефективної співпраці з іншими секторами влади.

Запропоновано нові шляхи вдосконалення антикорупційної політики та вирішення проблеми протидії корупції в Україні. Одним з ключових аспектів є зміцнення законодавства, включаючи прийняття та реалізацію ефективних антикорупційних законів та механізмів. Наголошується на необхідності розвитку механізмів контролю та нагляду за владними структурами, що передбачає створення незалежних антикорупційних органів з повноваженнями розслідування та притягнення до відповідальності осіб, замішаних у корупційних діях.

Додатково, стаття вказує на важливість активної участі громадськості в протидії корупції. залучення громадських організацій, журналістів та активних громадян є важливим кроком у забезпеченні відкритості, перевірці діяльності органів влади та виявленні корупційних випадків. Необхідно створити сприятливе середовище для їх діяльності, забезпечити їхню безпеку та підтримку.

Серед нових шляхів вдосконалення антикорупційної політики в Україні можна відзначити необхідність зміцнення механізмів перевірки фінансових декларацій посадових осіб та запровадження електронної системи декларування, що забезпечить більшу прозорість та унеможливить приховування незаконного збагачення. Додатково, прискорення судових процесів та забезпечення незалежності судів стануть важливими факторами у забезпеченні ефективного притягнення до відповідальності корупціонерів.

Загалом, розв'язання проблеми корупції в Україні вимагає комплексного підходу та довготривалого зусилля з боку уряду, громадськості та міжнародного співтовариства. Удосконалення антикорупційної політики та реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності антикорупційних зусиль, забезпеченню стабільності та розвитку України, підвищенню довіри суспільства до державних інституцій.

Ключові слова: корупція, боротьба з корупцією, антикорупційна політика, Антикорупційна стратегія, НАБУ, НАЗК.

Smetanina N.V., Melnyk D.S. Anti-corruption policy in Ukraine – ways of improvement and current state.

The article contains a study of the current state of the fight against corruption in Ukraine, the reasons for the adoption of the new Anti-Corruption Strategy 2014-2017, its purpose and effectiveness, the consequences of implementation and provisions that were not implemented. New ways of improving the anti-corruption policy and solving the issue of preventing and countering corruption in Ukraine are proposed. The article analyzes the role of key anti-corruption bodies, such as the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (NABU) and the National Agency for the Prevention of Corruption (NAPC), in the implementation of the anti-corruption strategy.

It is noted that these bodies have great potential in uncovering corruption schemes and bringing perpetrators to justice, but need to be strengthened with resources, independence and effective cooperation with other sectors of government.

New ways of improving anti-corruption policy and solving the problem of combating corruption in Ukraine are proposed. One of the key aspects is to strengthen legislation, including the adoption and implementation of effective anti-corruption laws and mechanisms. The author emphasizes the need to develop mechanisms of control and supervision over the government, which involves the establishment of independent anti-corruption bodies with the power to investigate and prosecute those involved in corrupt practices.

In addition, the article points out the importance of active public participation in the fight against corruption. The involvement of civil society organizations, journalists and active citizens is an important step in ensuring openness, checking the activities of the authorities and identifying corruption cases. It is necessary to create a favorable environment for their activities, ensure their safety and support.

Among the new ways to improve anti-corruption policy in Ukraine is the need to strengthen mechanisms for verifying financial declarations of public officials and introduce an electronic declaration system that will ensure greater transparency and make it impossible to conceal illicit enrichment. In addition, speeding up judicial proceedings and ensuring the independence of the courts will be important factors in ensuring effective prosecution of corrupt officials.

Overall, addressing the problem of corruption in Ukraine requires a comprehensive approach and long-term efforts by the government, civil society and the international community. Improving the anti-corruption policy and implementing the proposed measures will help to increase the effectiveness of anti-corruption efforts, ensure stability and development of Ukraine, and increase public trust in state institutions.

Key words: corruption, fight against corruption, anti-corruption policy, Anti-corruption strategy, National Agency for Prevention of Corruption, National Anti-Corruption Bureau of Ukraine.

Постановка проблеми. Демократичні перетворення, які зараз відбуваються в Українській державі, передбачають складний процес реформування політичних, економічних і правових відносин. Одним із найважливіших елементів цього надскладного процесу є запобігання та протидія корупції. Корупція гальмує еволюцію правової системи, унеможливаючи наближення України до провідних світових показників рівня життя. Відсутність дієвих інструментів боротьби з коруп-

цією, поширеність корупційних ризиків майже в усіх сферах суспільного життя та лояльність частини громадян до цього явища призвели до негативних наслідків у державі. Корупція паралізувала впровадження визначених реформ. Тому ця тема так актуальна для України як пріоритет розвитку.

Стан опрацювання. Теоретичні основи дослідження зазначеної проблеми представлені в працях багатьох учених і юристів, таких як, Б.М. Головкін, Є.В. Невмержицький, І.О. Ревак, Г.В. Кохан, А.М. Михненко, А.Л. Тінькова, Д.Б. Клименко, С.В. Дрьомова та інші.

Мета статті. Аналіз сучасного стану протидії корупції в Україні та шляхи боротьби з нею. Враховуючи вищезазначене, для досягнення поставлених цілей ми поставили перед собою такі завдання: аналіз поточного стану протидії корупції в Україні, визначення проблем, пов'язаних із цією сферою, та вдосконалення антикорупційної політики, методів та заходів боротьби з корупцією.

Виклад основного матеріалу. Ефективна протидія корупції неможлива без злагоджених, спланованих та скоординованих дій, об'єднаних однією концепцією, оскільки потребує комплексного підходу до подолання такого складного явища. З початку 1990-х років український уряд вжив заходів щодо розробки стратегії протидії корупції в державі, прийнято відповідні документи у вигляді загальнодержавних програм, планів, концепцій тощо. Проте антикорупційне законодавство проголошувало декларативні гасла та передбачало недостатні санкції проти них, тому не стало стримуючим фактором для потенційних корупціонерів від вчинення злочинів. Саме тому такі заходи не вплинули на стан та рівень корупції, яка з кожним роком лише зростає, як свідчать численні національні та міжнародні дослідження. Таким чином, можна сказати, що в Україні до 2014 року фактично була відсутня ефективна антикорупційна стратегія, яка б враховувала серйозність проблеми та актуальність ситуації [6; 7; 8].

Оскільки вже пройшов 2017 рік, можна трохи підсумувати виконання цих пунктів, що повністю реалізовано, а що ще не реалізовано. Хотілося б почати з позитивного. Ось що сталося до 2017 року: 1) Прийняття низки нормативно-правових актів щодо протидії корупції: Закону України від 10 грудня 2015 року «Про державну службу», який є чинним законом в Україні. Він був прийнятий Верховною Радою України та набрав чинності з 1 травня 2016 року. Цей закон регулює статус, права та обов'язки державних службовців в Україні, нову редакцію Указу Президента України «Про Національну раду з питань антикорупційної політики».

Роботи розпочато 15 серпня 2016 року. Новелою зі створенням цього інституту також стало запровадження електронного декларування. По-

зитивом є те, що до встановленого терміну декларація буде подаватися в електронному вигляді на сайті відомства. Якщо загальна вартість перевищує в 50 разів суми прожиткового мінімуму для працездатних осіб, декларант повинен задекларувати всі свої доходи та майно, включаючи готівку в домашніх умовах, нерухомість, автотранспорт, цінні папери, інше рухоме майно, а також права власності на них. Таким чином, якщо прожитковий мінімум для працездатних осіб на 2023 рік встановлений на рівні 2684 грн, а загальна вартість майна декларанта перевищує $50 \cdot 2684 = 134200$ грн, то декларант повинен задекларувати всі свої доходи та майно, включаючи готівку в домашніх умовах, нерухомість, автотранспорт, цінні папери, інше рухоме майно, а також права власності на них. З поданих декларацій створюється відповідний реєстр. Він працює онлайн і надає постійний доступ до реєстру всім бажаючим.

Якщо аналізувати міжнародний досвід моніторингу способу життя суб'єктів декларування, то слід розглянути досвід Румунії. Так, беззастережною умовою фінансової прозорості посадовців у Румунії визнано постійний контроль за їхніми статками. Десять осіб служби з повернення активів мають прямий доступ до більшості баз даних (нерухомості, демографічної, паспортної, транспортної, власників зброї, інтелектуальної власності). На основі спеціальних запитів вони мають право бути поінформовані щодо наявності яхт, кораблів, літаків, договорів експортно-імпорتنних операцій, про перетин кордону. Для оперативного реагування на будь-які повідомлення про незаконне збагачення певних осіб 2007 року в Румунії створено проміжний між фіскальною службою та Національним антикорупційним директором орган – Національну агенцію з доброчесності. Її співробітниками стали сумлінні громадяни, наявність юридичної або економічної освіти для котрих не є обов'язковою вимогою. У разі надходження повідомлення про підозру щодо незаконного збагачення працівники вказаного органу мають право здійснити перевірку фінансових зобов'язань та статків особи за всіма наявними в державі базах даних (реєстрів). Суто арифметична розбіжність доходів та видатків дає підстави для виклику громадянина для уточнення даних і пояснення ним виявлених фінансових похибок. У разі неможливості надання інформації про законні джерела походження активів, які є у власності особи, виникає ґрунтовна підозра щодо вчинення корупційного правопорушення – незаконного збагачення [10; 11].

Електронне декларування, контроль та перевірка декларацій, моніторинг способу життя суб'єктів декларування в Україні потребують подальшого розвитку і вдосконалення відповідно до міжнародних стандартів. Адже саме електронне декларування є ключовим інструментом у систе-

мі запобігання корупції, що дозволяє забезпечити доброчесну публічну службу. Безумовно, майбутній вектор розвитку системи електронного декларування і моніторингу способу життя суб'єктів декларування полягає у розвитку автоматизованих систем перевірки достовірності даних [9].

Статтю 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено, що у разі подання недостовірних відомостей у декларації про майно або інші цінні об'єкти, особа, яка уповноважена на виконання функцій держави або комунального господарства, несе відповідальність за таке порушення відповідно до законодавства України про адміністративні правопорушення [3]. Відповідно до статті 366-2 Кримінального кодексу України, умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб карається штрафом від трьох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, - карається штрафом від чотирьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [4].

Стратегія передбачає запровадження системного підходу до протидії корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування за результатами аналізу корупційних ризиків. У зв'язку з цим, відповідно до статті 12 Закону України «Про запобігання корупції» НАЗК затвердило Методологію управління корупційними ризиками 2021 року. Ця методологія визначає алгоритм управління корупційними ризиками у діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів, у яких приймаються антикорупційні програми згідно зі статтею 19 Закону України «Про запобігання корупції», який включає процедури оцінювання корупцій-

них ризиків, підготовки, моніторингу, оцінки виконання та перегляду антикорупційних програм. Методологія може застосовуватися для управління корупційними ризиками у діяльності інших юридичних осіб незалежно від їх організаційно-правової форми.

Можна зробити висновок, що антикорупційна стратегія на 2014-2017 роки фактично виконується, але, на жаль, до кінця 2017 року вона навряд чи була повністю реалізована, хоча більшість положень були виконані [1; 2; 5]. Для покращення нашої антикорупційної політики ми хотіли б запропонувати додаткові заходи, які сприятимуть боротьбі з корупцією та її запобіганню. По-перше, ставлення суспільства до корупції, сприйняття цього явища треба змінити. Треба розуміти, що ця проблема спричиняє не лише загибель держави, але й загибель моральних цінностей людини, втрату гідності. Для цього про корупцію потрібно говорити з раннього віку, поки людина найкраще обізнана з інформацією та запроваджувати у школах спеціальні антикорупційні уроки, зокрема про загальні відомості про це явище, історію його виникнення тощо. Йтиметься не лише про можливі наслідки корупції. Звичайно, він повинен бути в зрозумілій і цікавій формі, щоб дитині було легко його зрозуміти. Також необхідно запровадити окремі антикорупційні навчальні дисципліни у вищих навчальних закладах, але на цьому питанні варто зупинитися більш детально у наступних роботах. Вважаємо, що зростання антикорупційного потенціалу суспільства, формування психологічної установки у населення щодо несприйняття корупції як способу розв'язання проблеми, роз'яснення найбільш важливих антикорупційних заходів, спрямованих на подолання пасивності суспільства щодо протидії корупції, залучення широких верств населення до активної участі в антикорупційній діяльності і проведення інформаційних кампаній має ґрунтуватися також на дослідженні і усвідомленні наслідків корупційних злочинів [8].

Переконані, що у Антикорупційній стратегії, що розроблена на 2021-2025 роки вдасться реалізувати всі проблемні моменти, зокрема і ті проблеми, на яких акцентували увагу. Це може стимулювати населення до активної участі в антикорупційній діяльності. Необхідно створити особливі умови, які сприятимуть зміні громадської думки про повідомлення про факти корупції. Якщо ви були свідком вчинення корупційного правопорушення, ви не повинні боятися повідомляти про це. Потрібно сформувати нову політичну еліту, не заплямовану корупцією. Це мають бути моральні та освічені громадяни зі знанням іноземних мов.

Висновок. Зараз в Україні триває процес реформування державного законодавства з метою розвитку правової системи та наближення України до провідних світових показників рівня життя,

але недостатність ефективних засобів боротьби з корупцією, лояльне ставлення частини громадян до цього явища, перешкоджає проведенню реформ та розвитку держави.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) є ключовим органом в боротьбі з корупцією в Україні. В рамках Стратегії розвитку НАЗК на період 2021-2025 років передбачено ряд напрямків діяльності, спрямованих на посилення ефективності антикорупційної політики в країні.

Зокрема, в Стратегії передбачено:

- Підвищення ефективності моніторингу декларацій осіб, які займають посади в органах державної влади, місцевого самоврядування та комунальних підприємствах;
- Розвиток та підтримка електронних сервісів, які допомагають забезпечувати прозорість діяльності органів влади та підприємств;
- Запровадження нових стандартів виявлення та розслідування корупційних правопорушень;
- Зміцнення міжнародного співробітництва та взаємодії з міжнародними антикорупційними організаціями.

Також важливо зазначити, що НАЗК працює над формуванням та реалізацією антикорупційної політики, що включає розробку та впровадження нових антикорупційних законів, політик та програм. Це вказує на те, що НАЗК зосереджено на досягненні конкретних результатів у боротьбі з корупцією в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n8> (дата звернення: 12.05.2023).
2. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 р. № 1699-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text> (дата звернення: 11.05.2023).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Додаток до No 51. Ст. 1122. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> - Text (дата звернення 11.05.2023).
4. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 Відомості Верховної Ради України. 2001. No 25-26. 131. 1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> - Text (дата звернення 11.05.2023).
5. НАБУ. Звіт за серпень 2016 – лютий 2017. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/nab_report_02_2017_0.pdf (дата звернення: 10.05.2023).

6. Головкін Б.М. Механізм запобігання корупції. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 254–260.
7. Сметаніна Н.В. Небезпечні наслідки корупції для особи, держави та суспільства. *Право і суспільство*. 2017. № 4. Ч. 2. С. 162–165.
8. Сметаніна Н.В. Формування негативного ставлення до корупції як напрям сучасної антикорупційної політики України. *Світ без корупції: міф чи реальність?*: матеріали дискусійної панелі Першого Харків. міжнар. юрид. форуму «Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі» (м. Харків, 3-6 жовт. 2017 р.). Харків, 2017. С. 96–101.
9. Сметаніна Н.В., Таволжанський О.В. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування у системі заходів фінансового контролю. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 210–214.
10. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/4910/> (дата звернення: 11.05.2023).
11. Моніторинг способу життя: огляд міжнародної практики, можливість застосування в Україні. URL: https://issuu.com/undpukraine/docs/monitor_final (дата звернення: 11.05.2022).